

ΠΕΡΙ ΜΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ

Καθ' ἣ ὑπεσχέθημεν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει τῆς «Θεολογίας» παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τοῦ Πάσχα» ἐνδιαφερούσης μελέτης τοῦ κ. Γ. Α. Ἀρβανιτάκη, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῆς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν προταθείσης διὰ τὸ Πάσχα σταθερᾶς ἡμερομηνίας, ἣν ἀπέκρουσε μόνη ἡ παπικὴ Ἐκκλησία :

Ἡ ραγδαία πρόοδος τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ εἰς τοὺς δύο κόσμους, ἡ πύκνωσις τῆς συναλλαγῆς τῶν λαῶν, χάρις εἰς τὴν καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μέσων συγκοινωνίας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλατιώσεως τῶν μεταξὺ τῶν λαῶν διαφορῶν κατέδειξαν ἀναγκαίαν τὴν τροποποίησιν τῆς Γρηγοριανῆς χρονολογήσεως ἢ τὴν ἀντικατάστασίν της. Εἰς τὰ αἴτια ταῦτα προσετέθησαν αἱ ἀξιώσεις τῆς στατιστικῆς καὶ τῶν οικονομικῶν ὑπηρεσιῶν, διὰ τὰς ὁποίας τὰ ἡμερολόγια Ἰουλιανὸν καὶ Γρηγοριανὸν εἶναι ἀπρόσφορα, ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῆς κατανομῆς τῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους εἰς μῆνας καὶ τοῦ ἀσυμβιβάστου τῶν ἐβδομάδων μὲ τὸς μῆνας.

Ἄλλεπάλληλα λοιπὸν συνέδρια εἰς τὴν Εὐρώπῃν καὶ τὴν Ἀμερικὴν¹ ἐζήτησαν τὴν παραδοχὴν νέου ἡμερολογίου² καὶ πραγματικῶς, εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐσωρεύθησαν ἑκατοντάς σχεδίων. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἶναι, κατὰ τὴν ἀτομικὴν μας γνώμην, ἀπορριψίμα καὶ χωρὶς νὰ ἐξετασθοῦν, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι, καὶ ἂν προκρίνη ἐν ἑξ αὐτῶν ἡ ΚΤΕ καὶ τὸ υἱοθετήσουν τὰ μεγαλείτερα κράτη, ὅμως εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ὅτι δὲν θὰ ἐφαρμοσθῇ οὔτε εἰς τὰ κράτη αὐτά. Τὸ Γρηγοριανὸν κατέστη παγκόσμιον διὰ λόγους ἱστορικούς. Τὸ ἐδέχθησαν καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι καὶ οἱ Μουσουλμάνοι καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς. Οἱ ἱστορικοὶ ἐκεῖνοι λόγοι, οὔτινες ἠνύνησαν τὸ ἀτυχὲς κατασκευάσμα τοῦ Γρηγορίου, δὲν ἐπαναλαμβάνονται πλέον. Κατέστη λοιπὸν ἀναντικατάστατον. Τὸ ἄριστον Γαλλικὸν μετρικὸν σύστημα δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἂν καὶ ἐπανειλημμένως νομοθετικῶς ἐπεβλήθη.

Διὰ τοῦτο φρονοῦμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ θιγῇ τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, διότι μ' ὅλας του τὰς ἐλλείψεις ἔχει τὸ μέγα καὶ οὐσιαστι-

1. Προχείρως ἀναφέρομεν τὸ τῆς Ὀστάνδης (1907), ὅπου ἐξετέθησαν λεπτομερῶς αἱ ζημίαι, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ἡ αἰώρησις τοῦ Πάσχα ἀπὸ 22 Μαρτίου μέχρι 25 Ἀπριλίου. Τὸ τῆς Πράγας (1908), τοῦ Λονδίνου (1910) καὶ πάλιν τοῦ Λονδίνου (1912), τῆς Βοστώνης (1912), τῆς Πετρούπολεως (1913), τῆς Λιέγης (1914), τῶν Παρισίων (1914), τοῦ Λονδίνου (1921) καὶ τῆς Ρώμης (1922).

κὸν πλεονέκτημα νὰ ἦναι παγκόσμιον, ἀλλ' ὅτι πρέπει μία μόνη μεταρρυθμίσις νὰ ἀποφασισθῆ, ἡ ὁποία οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον θὰ διαταράξη κανένα, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται, διότι ζημιώνει πραγματικῶς. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μονιμοποίησις τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα.

Ὁ Δ. Αἰγινήτης, ὅστις ἀντιπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας εἰς πάσας τὰς διεθνεῖς περὶ ἡμερολογίου καὶ Πάσχα συζητήσεις, ἐξέθεκε τὰς ἐνεργείας τῶν Ὀρθοδόξων ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν, καθὼς καὶ τὰς ἰδικὰς του γνώμας, εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἀθηνῶν (Πρακτικά 1927 σελ. 57). Εἶναι ἀξιόλογος ἡ ἀνακοίνωσις του ἐκεῖνη, ἀλλὰ διαφρανοῦμεν πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν ἀποδοχὴν νέου ἡμερολογίου. Ἄλλως τε καὶ τὰ προτεινόμενα, μὲ τὰς λευκάς των ἡμέρας, μᾶς φαίνονται λίαν ἀτυχή.

Ἡ αἰώρησις τῆς Πασχαλινῆς ἡμερομηνίας ἀπὸ 22 Μαρτίου μέχρις 25 Ἀπριλίου καὶ αἱ ἐκ ταύτης αἰωρήσεις τῶν ἄλλων κινήτων ἐορτῶν, τῶν Ἀποκρέω κλπ. ζημιώνει πολὺ τὴν βιομηχανίαν τῶν νεωτερισμῶν, τῶν ξενοδοχείων, τοῦ τουρισμοῦ, τῶν σιδηροδρομικῶν δρομολογίων, τῶν ἀτμοπλοικῶν ἐταιριῶν, τὰ προγράμματα τῶν σχολείων, τὰς ἐργασίας τῶν Βουλῶν, τῶν χρηματιστηρίων κλπ. Ἡ παραδοχὴ λοιπὸν παγκοσμίως μιᾶς σταθερᾶς ἡμερομηνίας διὰ τὸ Πάσχα θὰ ἦναι γενικῶς ὠφέλιμος, κατ' οὐδὲν δὲ καὶ δι' οὐδένα ἐπιζημία, καὶ θὰ παρουσιάσῃ τοὺς χριστιανοὺς ἠνωμένους. Δι' ὅλα ταῦτα ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν κατήρτισεν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ἐξ ἀντιπροσώπων ὄλων τῶν κυβερνήσεων, ὄλων τῶν θρησκευμάτων καὶ ὄλων τῶν ἐθνικοτήτων. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτή, μετὰ μακρὰν καὶ ἐμπεριστατωμένην ἔξουσίαισιν, συνέστησε νὰ ὀρισθῆ τὸ Πάσχα τὴν Κυριακὴν, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ τὸ δευτερον Σάββατον τοῦ Ἀπριλίου. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ ὅλα τὰ κράτη καὶ ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀγγλία μάλιστα καὶ ἐνομοθέτησε τοῦτο κατὰ Μάρτιον τοῦ 1928, διὰ νὰ ἐφαρμοσθῆ ὅταν θὰ γίνῃ παγκοσμίως δεκτὸν.

Μόνη ἡ Ἁγία Ἐδρα ἀπέκρουσε παραδόξως τὴν σοφὴν αὐτὴν πρότασιν δι' ἀπαντήσεως συντόμου, τὴν ὁποίαν καὶ θὰ ἐξετάσωμεν¹, διότι τὴν θεωροῦμεν ὡς ἔγγραφον χαρακτηρισμὸν τῆς νοστορίας καὶ τῶν μεθόδων τοῦ Βατικανοῦ ὡς παράγοντος τῆς διεθνοῦς ἀγάτης²:

«Ἡ Ἁγία Ἐδρα διαπιστώνει εὐχαρίστως ὅτι ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἀνεγνώρισεν ἀπεριφράστως ὅτι τὸ ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου, ἰδίως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν μονιμοποίησιν τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, εἶναι ἐξαιρετικῶς θρησκευτικὸν καὶ ὅτι αἱ τυχόν τροποποιήσεις τούτου, ἂν καὶ δὲν γεννοῦν δογματικὴν δυσχέρειαν, θὰ συνεπήγοντο ἐν τούτοις τὴν ἐγκατάλειπιν παραδόσεων ἰσχυρῶς ἐρριζωμέ-

1. «Messager d'Athènes», 30, 31 Μαΐου 1928 καὶ 7 Αὐγούστου 1937.

2. Καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Ἐκκλησία μας εἶδει πολὺ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ μιᾶς διεθνοῦς καὶ ἐκ τῶν πρῶτων δεκτῆς γινομένης ἡμερολογιακῆς βελτιώσεως. (Μητροπολ. Βιζύης Ἀνθίμου «Τὸ ἡμερολογιακὸν ζήτημα». Κωνσταντινουπόλις, 1922 σελ. 24—53).

νων, τῶν ὁποίων ὅμως δὲν θὰ ἦτο οὔτε νόμιμον οὔτε παραδεκτὸν ν' ἀπομακρυνθῆ τις χωρὶς σοβαροῦς λόγους παγκοσμίου συμφέροντος. Καὶ λοιπὸν ἡ Ἁγία Ἐδρα οὐδένα λόγον εὗρισκε ἑπαρκῆ διὰ νὰ τροποποιήσῃ τὸν ἀνεκαθεν ἀναλλοίωτον τρόπον τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑορτῶν καὶ ἰδίως τῶν ἑορτῶν τοῦ Πάσχα, τρόπον μεταδοθέντα εἰς ἡμᾶς ὑπὸ παραδόσεως σεβασμίας καὶ καθαγιασθείσης ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὑπὸ Συνόδων. Διὰ ταῦτα, ἂν ἀπεδεικνύετο ὅτι τὸ κοινὸν συμφέρον ἀπαιτεῖ μεταβολὴν τινὰ τῶν παραδόσεων τούτων, ἡ Ἁγία Ἐδρα δὲν θὰ ἐξήταζε τὸ πρᾶγμα παρὰ ἂν τῇ διευπλώνετο προηγουμένως ἡ εὐχὴ αὕτη ὑπὸ Συνόδου Οἰκουμενικῆς».

Εἶνε εὐτύχημα ὅτι ἡ Ἁγία Ἐδρα ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ ζήτημα τῆς Πασχαλινῆς ἡμερομηνίας δὲν εἶναι δογματικῆς φύσεως, ἂν καὶ ἡ Σύνοδος τοῦ 325 συνέταξε καὶ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Τὴν πλάνην αὐτὴν παρουσιάζουν οἱ ἰδιοὶ μας Παλαιοημερολογίται.

Ἄλλὰ τίνες εἶναι αὐταὶ αἱ ἰσχυρῶς ἐρριζωμένα παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐγκαταλείποντο; Ἡμεῖς δὲν βλέπομεν καμμίαν. Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν προτείνει μίαν τῶν δύο πρώτων Κυριακῶν τοῦ Ἀπριλίου. Ἄν ἡ 1η Ἀπριλίου πέσῃ Σάββατον, τὸ Πάσχα θὰ ἑορτασθῆ τὴν 9 Ἀπριλίου, καὶ ἂν πέσῃ Κυριακὴν θὰ ἑορτασθῆ τὴν 15 ἰδίου μηνός. Ἡ ἑορτὴ θὰ κυμαίνεται μεταξὺ 9 καὶ 15 Ἀπριλίου. Ἄλλὰ τώρα οἱ Λατίνοι τὸ ἑορτάζουν ἀπὸ 22 Μαρτίου μέχρι 25 Ἀπριλίου. Τὸ ἐφόρτασαν λοιπὸν πολλάκις εἰς τὰς ἡμερομηνίας, ποῦ προτείνει ἡ Κ.Τ.Ε. Τί ἔπαθαν τότε αἱ παραδόσεις; Ἄν ἡ Κ.Τ.Ε. ἐπρότεινεν εὐρύτερα τὰ ὅρια τῆς αἰωρήσεως τοῦ Πάσχα, θὰ ὑπῆρχεν ἀντίρρησης, ἀλλ' αὐτὴ στενώνει ταῦτα ὅσον τῆς ἦτο δυνατόν, δηλαδή ἐλαττώνει πολὺ τὸ κακόν.

Ἡ Ἁγία Ἐδρα οὐδένα λόγον ἑπαρκῆ βλέπει διὰ νὰ τροποποιήσῃ τὴν σταθερὰν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλὰ 12 Συνέδρια παγκόσμια πρὸ καὶ μετὰ τὸν μέγαν πόλεμον συγκροτηθέντα εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Εὐρώπην, τόσαι γνωμοδοτήσεις σοφῶν καὶ τινῶν μάλιστα Λατίνων, διὰ τὸ κακὸν ποῦ προξενεῖ τὸ κινητὸν Πάσχα, δὲν ἀρκοῦν; Ἡ εὐημερία τῆς ἐργαζομένης κοινωνίας δὲν λογαριάζεται; Τοῦναντίον, ἡμεῖς οὐδένα λόγον βλέπομεν νὰ ἐμμεῖν ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία εἰς πράξιν (συνήθειαν) ἐπιζημίαν, ἡ ὁποία οὔτε ἔκπαλαι εἶναι σταθερὰ οὔτε καθηγιασθῆ ὑπὸ Συνόδου. Ἡμεῖς ἠξέφυρομεν ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον. Ἡ πράξις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία διήρκεσε 12 αἰῶνας (325—1582), ἀνεκόπη ὑπὸ Πάπα Γρηγορίου ΙΓ'. Ἡ τωρινὴ πράξις τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀριθμεῖ ἡλικίαν 3 1)2 αἰῶνων. Ἡ ἀρχαία πράξις, ἡ ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου ἀνατραπεῖσα, εἶγεν ἐπικυρωθῆ ὑπὸ Συνόδων, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου ἐγκαινισθεῖσα ὑπὸ οὐδεμιᾶς Συνόδου. Γνωρίζομεν διὰ τινῶν σοφισμάτων ἔγινεν ἀπόπειρά διὰ νὰ δικαιολογηθῆ ἡ Γρηγοριανὴ μεταρρυθμίσις, ἀλλὰ δὲν ἐφантаζόμεθα ὅτι καὶ ἐπισήμως θὰ υἱοθετεῖτο ἡ συνηγορία.

Ἡ Ἁγία Ἐδρα προσθέτει ὅτι «ἂν ἀπεδεικνύετο ὅτι ἀπαιτεῖται χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ κάποια τροποποίησις τῶν παραδόσεων τούτων, τότε θὰ ἠσχολεῖτο περὶ τὸ ζήτημα, ἐὰν προηγουμένως Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐξέφραζε τοιαύτην εὐχὴν». Ἀναγινώσκων τις τὴν παράγραφον ταύτην ἀμφιβάλλει ἂν κληρικὸς ἔγραψεν αὐτήν. Ζητεῖ τὴν σύγκλησιν Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐχὴν καὶ τότε ἡ Ἁγία Ἐδρα θὰ τὴν ἐγκρίνῃ ἢ ὄχι! Ἄλλ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος θὰ ἦναι, ἂν μετᾶσχουν Ρωμαιοκαθολικοί, Διαμαρτυρόμενοι καὶ Ὁρθόδοξοι καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πάπα Ρώμης «πρώτου ἐπισκόπου ἐν Ἰσοῖς». Καὶ ἀφοῦ εἰς τὴν Σύνοδον οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐκφράσουν τὴν εὐχὴν, ὕστερα, μετὰ τὴν Σύνοδον, θὰ ἠμποροῦν νὰ ἀποκρούσουν τὴν εὐχὴν; Καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος θὰ ἦναι ἀπλῶς συμβουλευτικὸν σῶμα τοῦ Πάπα ἢ νομοθετικὸν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ;

Ἄλλὰ καὶ διατί νὰ συγκληθῇ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἀφοῦ ὅλοι αἱ Ἐκκλησίαι, ποὺ θὰ μετᾶσχουν, ἔδωκαν ἤδη τὴν συγκατάθεσίν των;

Ἄλλ' ἐκεῖνο, ποῦ ἐκθέτει τὴν σοβαρότητα τῆς Ἁγίας Ἐδρας, δὲν εἶναι αἱ ἀνωτέρω ἀναλήθειαι, ὅσον ἡ γνωσιμαχία, ἡ ἀλλαξογνωμία τῆς, διότι ἡ ἰδέα τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα ἐμαιεύθη καὶ ἐτεκνώθη καὶ ἠνδρώθη ἐντὸς τοῦ Βατικανοῦ.

Ὅταν ὁ Γρηγόριος ΙΓ' ἐπεξεργάζετο τὴν μεταρρυθμίσιν του, τινὲς τῶν τεχνικῶν του συμβούλων ἐπρότειναν τὴν μονιμοποίησιν τοῦ Πάσχα¹. Ἐπειτα εἰς τὰ 1682 ὁ Λατῖνος καλόγηρος René Oungrad ἐδημοσίευσεν εἰς Παρισίους² ἓνα «Νέον ἡμερολόγιον», περιέχον τὴν ἰδέαν τοῦ ἀκινήτου Πάσχα, καὶ μικρὸν κατόπιν ἐπανέλαβε τὴν πρότασιν ὁ Ἰησουΐτης Père Nau.

Εἰς τὰ 1837 ὁ Ἰταλὸς ἱερεὺς ἀββᾶς Μάρκος Μαστροφίνη, μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος, ἐπρότεινε νέον ἡμερολόγιον, ἐνέχον τὴν πρότασιν τοῦ ἀκινήτου Πάσχα³. Τὸ 1863 ὁ Ρῶσος ἀστρονόμος Müdler ὡμίλησεν εἰς Συνέδριον ἐν Βερολίνῳ, ζητήσας τὴν σταθεροποίησιν τοῦ Πάσχα. Μετὰ ἐν ἔτος μία του διάλεξις εἰς τὴν Φραγκφούρτην διὰ τὸ

1. Ὁ Ε. Cavoignac εἰς τὴν «Chronologie» του (Paris, 1924) λέγει: «Πολὴ ἐνωρίς ἐγίναν προτάσεις νὰ γίνῃ τὸ Πάσχα ἀκινήτος ἑορτὴ ὅπως καὶ Χριστούγεννα. Ἄλλ' οἱ ἠγγέται τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι δὲν εἰδίστασαν νὰ μονιμοποιήσουν τὰ Χριστούγεννα, διότι εἶχαν συνείδησιν τοῦ συμβατικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑορτῆς, ἔκριναν ὅτι ἠλλοιοῦτο σόβαρως ὁ ἀναμνηστικὸς χαρακτῆρ τοῦ Πάσχα ὅν ἔπαυε νὰ ἦναι κινήτῳ. Αἱ προτάσεις λοιπὸν προσέκρουσαν εἰς ἀντιρρήσεις σαφεῖς, αἵτινες θὰ ὑπάρχουν ἐφ' ὅσον τὸ χριστιανικὸν αἰσθημα θὰ παραμείνῃ ἀκμαῖον». Δυστυχῶς ὁ Cavoignac δὲν σημειώνει ἐδῶ τὰς πηγὰς του.

2. Calendarium novum, perpetuum et irrevocabile. Paris, 1684.

3. Amplissimi frutti di raccogliersi ancora sul calendario Gregoriano. Ἐδημοσιεύθη μὲ τρία «nihil obstat» καὶ δύο «imprimatur» τῆς λογοκρισίας τοῦ Βατικανοῦ.

ζήτημα τοῦτο προδύκασε πολλές συζητήσεις. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐζήτησε νὰ δεχθοῦν οἱ Γρηγοριανοὶ τὴν τροποποίησιν τοῦ ἡμερολογίου των, ὑποσχόμενος εἰς ἀντάλλαγμα νὰ δεχθοῦν οἱ Ρῶσοι τοῦτο, ἔγραψεν ἀντιγρηγορικὴν ὁ Ἰησοῦτης Nilles'. Εἰς τὰ 1844 ὁ Γάλλος ἱερεὺς ἀββᾶς Croze μετέβη ἐκ Παρισίων εἰς Ρώμην, ἐπιφορτισμένος τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιτύχῃ ἀπὸ τὸν Πάπαν σταθεροποίησιν τοῦ Πάσχα. Εἰς τὰ 1893 ὁ Πάπας Λέων ΙΓ', μία τῶν εὐγενεστάτων φυσιογνωμιῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐδοκίμασε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν¹. Τότε ὁ Βαρναβίτης καὶ σοφὸς πατὴρ Cesar Tondini de Quarenghi, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βολωνίας καὶ γνώστης τῶν Σλαβικῶν γλωσσῶν, ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα, Κωνσταντινούπολιν καὶ Ρωσσίαν, προτείνων τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Γρηγοριανοῦ εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ τὴν σταθεροποίησιν τοῦ Πάσχα. Ἐτύπωσε μάλιστα εἰς τὴν Ἐρμούπολιν τῆς Σύρου (1903) βιβλίον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς θέσεώς του².

Εἰς τὰ 1896 ὁ Fœrster, διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Πότσδαμ καὶ πρόεδρος τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς τῶν Μέτρων καὶ Σταθμῶν, ἔστειλεν εἰς πάντα τὰ ἐνδεδειγμένα κέντρα καὶ πρόσωπα ἐγκύκλιον³ περὶ μονιμοποιήσεως τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα. Εἰς ταύτην ἀπήντησεν ὁ καρδινάλιος Rampolla, ὑπουργὸς τοῦ Λέοντος ΙΓ', ὅτι «ἀν ἡ μονιμοποίησις αὕτη ἐζητεῖτο γενικῶς, ὥστε ν' ἀποφευχθοῦν διχογνωμίαι εἰς τὸν Χριστιανικὸν κόσμον, ἡ Ἁγία Ἐδρα θὰ ἐξήταζε σοβαρῶς τὸ ζήτημα».

Μετὰ δύο ἔτη τὸ ἡμιεπίσημον ὄργανον τοῦ Βατικανοῦ «Λειτουργικαὶ Ἐφημερίδες»⁴ ἐπαναλαμβάνουν τὴν μελέτην καὶ ὑποστήριξιν τοῦ σχεδίου Μαστροφίνης. Εἰς τὰ 1900 ἐπιτροπὴ καταρτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τσάρου ἐνέκρινε σχέδιον τοῦ Glasenapp, διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Πετρούπολεως, στηριζόμενον εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Müddler⁵. Ταῦτοχρόνως ὁ Grosclaude εἰς τὴν Γενεύην ἐδημοσίευσεν σχέδιον δοῖζον ὡς Πασχαλινὴν ἡμερομηνίαν τὴν 1ην Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου⁶. Εἰς τὰ 1908 ὁ Ritot ὑπέβαλεν εἰς τὸ ἐν Πράγῃ Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Ἐμπορικῶν Ἐπιμελητηρίων ὑπόμνημα περὶ περιορισμοῦ τοῦ ἔκτοπισμοῦ τοῦ Πάσχα, τὸ ὁποῖον τὸ Συνέδριον ἀπεδέχθη.

Ὅταν ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν εἰς τὰ 1922 κατήρτισεν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν διὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου, πάντες ὁμοθυμῶς ἐνέκριναν ὡς ἐπείγουσαν τὴν μονιμοποίησιν τοῦ Πάσχα καὶ ὑπέδειξαν τὴν

1. «Disputationes academicæ», Ceniponte, 1866. fasc. 1-3 p. 152.

2. Ἐννοεῖται κατὰ τὴν καισαρικὴν ἀντίληψιν τοῦ Βατικανοῦ.

3. Τότε ἔγραψαν διὰ μακρῶν εἰς τὸν «Νεολόγον» τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἠλίας Βαλσαμάκης καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Γερμανὸς Καραβαγγέλης.

4. Ἐδημοσιεύθη εἰς Questions actuelles» t. XXXV, σ. 248.

5. Ephimerides Liturgicæ. Roma, 1898.

6. Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Νοβόγισ Βορέμια», 26)10 Μαρτίου 1900.

7. «Journal d'Horlogerie et de Bijouterie», 1900.

2αν Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου. Εἰς ἕκ τῶν θιασωτῶν τῆς ιδέας ἦτο ὁ πληρεξούσιος τοῦ Πάπα καρδινάλιος Gianfrancesco.

Παραδόξως ὅμως, ὅταν συνῆλθε πάλιν ἡ Ἐπιτροπή, ὁ Παπικὸς πληρεξούσιος, ὅστις ἦτο ὁ ἐν Βέρνη νούντιος, ἀπέροψε τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς ἐπιστολῆς (7 Μαρτίου 1924), τὴν ὁποίαν ἐξητάσαμεν ἀνωτέρω, τὸ ἴδιον δὲ ἔκαμε καὶ εἰς τὰ 1932 ὁ καρδινάλιος Pacelli ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Ἐδρας.

Ἡ γνωσιμαχία αὕτη εἶναι ἐκπληκτικὴ ἀλλ' ὄχι ἀνεξήγητος. Μᾶς ἐνθαρρύνει ὅμως νὰ ἐλπίζωμεν, διότι μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Ἁγία Ἐδρα εἶναι δεκτικὴ γνωσιμαχίας· καὶ ἂν ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη μας, καθ' ἣν ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν πρέπει νὰ ἀπορρίψῃ κάθε νέον ἡμερολόγιον, ἀναγνωρίζουσα ὅτι τὸ Γρηγοριανὸν εἶναι ἀναντικατάστατον, τοῦτο δὲ ἡ Ἁγία Ἐδρα περιέπει ὡς ἀξιόλογον ἔργον αὐτῆς, εἶναι δυνατὸν εἰς ἀντάλλαγμα νὰ δεχθῇ τὴν μονιμοποίησιν τοῦ Πάσχα.

Γ. Α. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ